

Maria Stojkow*

AGH Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie

ORCID: 0000-0002-8410-3730

WYBRANE ASPEKTY ŚWIATA ISLAMU I MUZUŁMANÓW

Stosunkowo duży wzrost liczby ludności muzułmańskiej we współczesnym świecie, kryzys migracyjny i aktywność różnego rodzaju islamskich grup ekstremistycznych powoduje, że muzułmanie stają się dziś tematem debaty politycznej w wielu krajach, również w tych, gdzie diaspora muzułmańska jest niewielka. Wiele kwestii związanych z islamem i muzułmanami żyjącymi zarówno w krajach muzułmańskich, jak i diasporach rozsianych po całym świecie, pozostaje nadal nieznaną szerszej publiczności. Kwestie związane dziś z odradzającym się islamem w miejscach, gdzie przez pewien czas był on totalnie wykorzystany, kwestie obecności i praw różnych dyskryminowanych grup oraz dyskryminacja ze względu na płeć stają się dziś ważnymi tematami w dyskusji naukowej nad światem.

Słowa kluczowe: islam, muzułmanie, diaspora muzułmańska, muzułmańskie media, literatura muzułmańska, islamofobia, Kurdowie, społeczność Czam

Muzułmanie stanowiący około 24% populacji globalnej są najszybciej rosnącą grupą wyznawców na całym świecie (Hackett 2015). Szacunki Pew Research Center wskazują, iż na świecie żyje około 1,8 biliona muzułmanów (dane z 2015 roku). Kraje Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej, w których islam obecny był już w VII wieku, są obecnie domem dla jedynie 20% muzułmanów. Około 62% populacji światowej muzułmanów żyje w krajach Azji i Pacyfiku, na przykład w Indonezji, Indiach, Pakistanie, Bangladeszu, Iranie czy Turcji. Obecnie dane wskazują, że największa populacja muzułmanów mieszka w Indonezji, jednak według szacunków demografów w 2050 roku najliczniejszą społecznością będzie ta zamieszkująca Indie (Hackett 2015). Również rośnie populacja zamieszkująca Europę, gdzie według szacunków w roku 2050 muzułmanie będą stanowili 10% ludności (The Future of the Global Muslim Population 2011). Wzrost ten jest wiązany z kilkoma czynnikami. Po pierwsze, większa dzietność wśród muzułmanek niż wśród wyznawczyń innych religii, dodatkowo jest to populacja stosunkowo młoda, a imigracja z krajów muzułmańskich jest obecnie dość silna i będzie się prawdopodobnie zwiększać ze względu na konflikty zbrojne, biedę i problemy klimatyczne (Masci 2015; Hackett 2017). Szybki wzrost liczby muzułmanów, coraz częstsza migracja z terenów, gdzie toczą się wojny i konflikty zbrojne, pojawienie się tak zwanego

* Adres do korespondencji: Maria Stojkow, AGH Akademia Górniczo-Hutnicza, Wydział Humanistyczny, ul. Gramatyka 8a, 30-071 Kraków; e-mail: stojkoff@gmail.com.

Państwa Islamskiego i wzrost znaczenia innych grup ekstremistycznych powodują, że islam i jego wyznawcy stają się dziś przedmiotem debaty politycznej w wielu krajach, również w tych, gdzie diaspora muzułmańska jest niewielka. Wiele kwestii związanych z islamem i muzułmanami żyjącymi zarówno w krajach muzułmańskich, jak i diasporach rozsianych po całym świecie, pozostaje nadal szerszej publiczności nieznanymi (Lipka 2017). Silna postawa wobec muzułmanów jest jednak wyraźna nawet w krajach, w których mniejszość muzułmańska jest naprawdę niewielka, chociażby w Polsce, gdzie stanowią oni mniej niż 0,1% społeczeństwa (Piela 2019).

Badacze często podkreślają, że analizując zjawiska związane z islamem i jego wyznawcami, popełniamy błąd, ponieważ nie możemy mówić o jednym islamie, a o wielu, które są związane z konkretnym kontekstem lokalnym (al Azmeh 1993). Ma to zastosowanie nie tylko do islamu w znaczeniu teologicznym, ale również do systemu polityczno-społecznego na wielu obszarach, gdzie większością są muzułmanie (Fokas 2011). Pojawiające się różnice w islamie i przekonaniach jego wyznawców w diasporach wynikają z wielu dodatkowych kwestii, na przykład zależą od specyfiki społeczeństwa przyjmującego; od pokolenia i płci; od przyjmowanej obiektywnej lub subiektywnej koncepcji tożsamości; oraz od odniesień i motywacji kulturowych, etnicznych, politycznych czy teologicznych (Fokas 2007). Należy również zwrócić uwagę na fakt, że współczesna Europa jest domem tak zwanego „islamuwędrownego” (Le Vine 2003: 100), który nie jest związany z konkretnym położeniem geograficznym, charakteryzuje się znaczącymi wewnętrznymi różnicami, wpływami kultur i gospodarek napotkanych. Ta obecność przyniosła ze sobą mnóstwo dynamicznych reprezentacji islamu w Europie (Helbling 2012; Buhagiar et al. 2020).

W dobie łamania podstawowych praw człowieka na całym świecie muzułmanie stanowią jedną z najbardziej poszkodowanych grup społecznych. Od Birmy po Palestynę, od wschodniej i południowo-wschodniej Azji do Europy Środkowej i Zachodniej muzułmanie spotykają się z różnymi formami przemocy, nienawiści, stereotypów i dyskryminacji. Rzeczywiście, muzułmańscy imigranci i uchodźcy są obecnie najbardziej widoczni na świecie. Próbkują tymczasowo lub na dłuższy okres osiedlić się poza tradycyjnymi ojczyznami, co sprawia, że ich obecność jest jednym z najczęściej dyskutowanych tematów we współczesnej Europie. Często emocjonalne, bez wątpienia naładowane politycznie dyskusje o tym, jak muzułmanie, ich wiara i pozornie sprzeczne wartości mogą kiedykolwiek znaleźć wygodne medium dla swoich europejskich „gospodarzy”, dominują w europejskiej sferze publicznej od co najmniej dwudziestu lat. W większości przypadków postawy islamofobiczne kształtują charakter tych dyskusji (Blumi i Hacisalihođlu 2015). Islamofobiczny dyskurs dominujący w polityce i mediach stworzył od kilkudziesięciu lat klimat stygmatyzacji i dyskryminacji muzułmanów mieszkających na całym świecie w diasporach. Po 11 września 2001 roku sytuacja muzułmanów uległa pogorszeniu. Kryzys migracyjny tę sytuację zdecydowanie pogłębili. Muzułmanie stają się coraz bardziej izolowani i negatywnie przedstawiani jako wrogowie społeczeństw. Antyislamski klimat w debacie politycznej sprawił, że ogólny klimat społeczny w wielu krajach stał się coraz bardziej islamofobiczny (van der Valk 2012: 92). Meczety, które są najbardziej widocznymi oznakami islamu w krajach nieislamskich, coraz częściej stają się celem ataku skrajnie prawicowych ugrupowań i jednostek. Groźby pod adresem muzułmanów i ataki nie ograniczają się do meczetu. Celem ataku stały się również muzułmańskie kobiety noszące chusty na głowach (Stojkow 2019). Poza groźbą przemocy

fizycznej i nękania muzułmańskie kobiety z wyraźnymi atrybutami religijnymi (w chuście na głowie czy mające zakryte całe ciało) są coraz częściej dyskryminowane, na przykład mają zdecydowanie większe trudności ze znalezieniem pracy. Badania pokazują, że w porównaniu z lokalną młodzieżą absolwenci muzułmańscy na ogół mają mniejsze szanse na zaproszenie na rozmowę kwalifikacyjną w sprawie pracy, podobnie dzieje się, gdy starsi muzułmanie starają się o pracę (Yidirim 2015: 164).

Badając praktyki kulturowe europejskich muzułmanów, badacze wskazują na mnogość muzułmańskich kanałów telewizyjnych, różnorodną muzułmańską cyberprzestrzeń, które oprócz tego, że są wykorzystywane jako źródła informacji, stylu życia, informacji religijnych i politycznych, zapewniają przestrzeń do spotkania innych i odkrywanie islamu oraz własnej tożsamości. Na przykład europejskie muzułmanki aktywnie wykorzystują media do odnajdywania interpretacji codzienności i religii, do zgłębiania spraw intymnych i domowych, skutecznie omijając tradycyjne autorytety, często w imię autentyczności. Istniejące sieci i rytuały są włączane do nowych projektów ideologicznych i politycznych, podczas gdy tradycyjne autorytety, etniczne, lokalne lub islamskie mogą być łatwo relatywizowane w kontekście wielogłosowego społeczeństwa globalnego, który otwiera bogata i różnorodna struktura możliwości tkwiąca w procesie budowy europejskiego muzułmanina (Sofos i Tsagarousianou 2013: 166). W tym kontekście ważną rolę odgrywają media, również te obecne w krajach pochodzenia, do których dzięki rozwojowi technologii szeroki dostęp mają ludzie na całym świecie. Uruchomienie stacji telewizyjnej Al-Dżazira w 1996 roku wywołało rewolucję w mediach zarówno arabskich, jak i szerzej – muzułmańskich. Efekt ten można zaobserwować w eksplozji niekodowanych głównie arabskich kanałów satelitarnych, których w pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku było już ponad trzysta, w rosnącej aspiracji do niezależności dziennikarzy prasowych w całym regionie, a także we wzroście popularności twórców w mediach społecznościowych, w tym blogerów, którzy stoją na czele nowej formy reportażu. Ale jednocześnie dziennikarze w krajach muzułmańskich rzadko mogą czuć się całkowicie wolni; każda organizacja prasowa ma „czerwone linie” wokół tematów, które są zabronione (Pintak i Ginges 2008: 195). Panująca atmosfera znalazła odzwierciedlenie w komentarzach najwyższego duchownego z egipskiego Uniwersytetu al-Azhar, będącego najważniejszym ośrodkiem islamskim, który powiedział, że dziennikarze publikujący „niepoprawne raporty” powinni otrzymać osiemdziesiąt batów (Pintak i Ginges 2008). Badania prowadzone wśród arabskich dziennikarzy pokazują, iż dziennikarze arabscy u progu XXI wieku postrzegają swoją misję jako napędzanie przemian politycznych i społecznych na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej; najbliższej identyfikują się z regionem panarabskim i szerszym światem muzułmańskim, a nie z indywidualnymi państwami narodowymi; uważają reformę polityczną, prawa człowieka, ubóstwo i edukację za najważniejsze kwestie, przed którymi stoi region (Pintak i Ginges 2008).

Przedstawiony powyżej wstęp pokazuje, jak bardzo różnorodne będą tematy interesujące badaczy muzułmańskiego świata. Niniejszy tom składa się z siedmiu artykułów, dotyczących sytuacji muzułmanów żyjących w diasporach, a także w społeczeństwach, gdzie stanowią oni większość. Opisujemy dyskryminację związaną zarówno z etnicznością, jak i płcią. Odwołujemy się do kwestii mediów, w tym nowych mediów.

Pierwszy artykuł to *Kryzys tolerancji religijnej we współczesnej Indonezji – fenomen muzułmańskiego rynku nieruchomości i jego wpływ na życie społeczne* Moniki Piosik. W ostatnich latach Indonezja przeżywa nową falę muzułmańskiego odrodzenia. Oprócz rosnącej

popularności konserwatywnych, a nawet radykalnych ideologii muzułmańskich, takich jak wahabizm i salafizm, społeczeństwo *de facto* wieloreligijne zmagają się z silnym trendem segregacji religijnej. Indonezyjczycy szukają nowych form manifestacji religijnej i wyrazu swojej pobożności. Jednym z najbardziej wyrazistych przykładów oddzielenia muzułmanów od innych religii jest *perumahan syariah* – nowa forma zamkniętych społeczności w Indonezji. Artykuł opisuje narastające zjawisko zamkniętych dzielnic, w których życie mieszkańców jest ograniczone prawem szariatu. Autorka przedstawia korzenie obecnego odrodzenia religijnego i jego wpływ na sytuację społeczną, analizuje osiedla zamknięte oraz, co równie ważne, przedstawia możliwe implikacje dla życia społecznego w Indonezji.

Analiza Karola Kaczorowskiego pod tytułem *Translokarność wśród Kurdów – przykład Turcji*, która dostarcza nam informacji na temat ponadlokalnych i ponadnarodowych aspektów kultury i tożsamości kurdyjskiej. Autor analizuje translokalne praktyki i zwyczaje wśród Kurdów w Turcji, a zwłaszcza wśród społeczności kurdyjskiej w Stambule, pokazuje historie i ścieżki translokalnych migracji Kurdów do Stambułu, ich postrzeganie regionów ojczystych oraz sposoby identyfikowania się i organizowania wokół kultury i potrzeb społecznych północnego Kurdystanu. Dla większości Kurdów w Turcji translokarność jest koniecznością od XX wieku, albo z powodu wypędzeń i polityki przesiedleń, albo z powodu trudności gospodarczych. Autor pokazuje sposoby utrzymywania ponadlokalnych więzi kulturowych i społecznych przez uczestnictwo w różnych działaniach kulturowych i politycznych związanych z kulturą kurdyjską: od tańców tradycyjnych tańców po rodzinne stowarzyszenia miejskie i organizację zajęć języka, związek z organizacjami kurdyjskimi, udział w marszach lub protestach, zajmowanie się nauką języka czy wręcz twórczością literacką, tworzeniem czasopism naukowych i literackich (m.in. „Toplum ve Kuram”, założona przez absolwentów różnych wydziałów nauk społecznych, czy „Zarema – rexne û teorî”, zajmująca się krytyką literacką). Przez aktywny udział współtworzyli publiczne znaczenia i przestrzenie związane z kulturą kurdyjską. W artykule zwraca się również uwagę na rolę miasta nie tylko w przyjmowaniu migrantów i uchodźców, ale także jako miejsca edukacji nowych elit kurdyjskich. Ponieważ lewicowi Kurdowie kształceni na tureckich uniwersytetach w latach 60. i 70. (m.in. założyciel PKK Abdullah Öcalan) tworzyli elity kurdyjskie w latach 80. i 90. XX wieku, można argumentować, że nowa translokarna migracja Kurdów w Turcji doprowadzi w konsekwencji do nowych wzorców uprawiania kultury i polityki kurdyjskiej w Turcji XXI wieku.

Kolejny artykuł, autorstwa Katarzyny Agnieszki Brataniec pt. *Muzułmańska mniejszość czam w Kambodży – odrodzenie po ludobójstwie* przedstawia sytuację kambodżańskiej muzułmańskiej mniejszości Czam, której członkowie zostali w czasach rządów Czerwonych Khmerów uznani za zagrożenie dla polityki kolektywizacji. Autorka pokazuje historię i współczesność mniejszości Czamskiej, którzy od lat 90. XX wieku odbudowują meczety i szkoły koraniczne dzięki pomocy państw muzułmańskich z regionu Azji Południowo-Wschodniej i z Bliskiego Wschodu. Jednak, jak zaznacza autorka, dzisiejsze meczety odbudowywano w nowym stylu (saudyjskim lub malezyjskim), nie starając się rekonstruować ich według wzorców sprzed rządów Czerwonych Khmerów. Islam Czamów dziś odzwierciedla różne prądy islamu sunnickiego, a wspólnota ta otworzyła się także na salafickie interpretacje islamu. Radykalizm niektórych odłamów nie zagroził jak dotąd dobrym i przyjaznym relacjom Czamów z buddyjską większością.

W artykule pt. *Kim jest Greta Thunberg – echa światowej dyskusji klimatycznej w dyskursie marokańskich mediów niezależnych*, którego autorką jest Agnieszka Maria Pałka-Lasek, przedstawiona została krótka analiza dyskursu medialnego, który toczy się w marokańskim dzienniku internetowym „Hespress” wokół Greta Thunberg. Przedmiotem analizy są informacje prasowe pojawiające się w arabskojęzycznym portalu informacyjnym Hespress.com. Greta Thunberg pokazywana jest głównie jako przywódczyni strajku klimatycznego i jest punktem odniesienia dla działań lokalnych aktywistów. Jej wizerunek dynamicznie ewoluuje wraz ze zmieniającymi się okolicznościami społecznymi i jej rosnącą rolą na arenie międzynarodowej – od „Szwedki”, organizatorki strajku szkolnego, poprzez „aktywistkę” ruchu klimatycznego, aż po „ikonę globalną”. Odzwierciedleniem zmian w prezentacji postaci są środki językowe, między innymi pojawianie się rzeczowników oznaczających kolejne etapy rozwoju fizycznego, psychicznego i społecznego, częstsze używanie określonych przymiotników. W artykułach dotyczących obecności Greta Thunberg na scenie międzynarodowej przedstawiona jest ona w pozytywnym świetle, a jej działania i poglądy zyskują w gazecie uznanie. W wizerunku Greta Thunberg prezentowanym przez marokańską gazetę uwagę zwraca młody wiek, który kontrastuje z dojrzałymi poglądami, odważnymi wypowiedziami, konsekwentnymi działaniami i doniosłością osiągnięć. Echa kontrowersji wywołanych w światowej dyskusji pojawiają się przede wszystkim w konwencji raportowania, informowania osób trzecich o faktach i poglądach. Dziennikarze zdecydowanie faworyzują aktywistkę zarówno bezpośrednio, co jest widoczne głównie w aspekcie leksykalnym, jak i pośrednio, przez układ treści artykułów i skonstruowanie wypowiedzi Greta Thunberg i jej przeciwników. Teksty prezentowane w „Hespress” wydają się mieć nie tylko charakter informacyjny, ale przede wszystkim intencjonalny. I nie chodzi tylko o promowanie idei ochrony środowiska – tak jednoznaczne przedstawienie wizerunku aktywisty wpisuje się w rolę mówcy jako niezależnego źródła informacji, wrażliwego na aktualne dylematy społeczne, a przede wszystkim przeciwstawiającego się szeroko rozumianemu „systemowi”. Mogłoby to oczywiście rodzić pytania o stan niezależnej prasy w krajach arabskich, zadane już wcześniej we wstępie. W rzeczywistości te artykuły prasowe o określonych „implikacjach edukacyjnych”, mimo że zawierają elementy krytyki władzy, nie stoją w sprzeczności z oficjalną polityką rządu. Krytyka władzy jest w zasadzie krytyką mechanizmów globalnych, a nie krytyką władców kraju. Wskazuje globalne problemy dotyczące krajów rozwiniętych i rozwijające się oraz uświadamia im potrzebę szybkiego ich rozwiązywania.

Kolejny artykuł autorstwa Marii Stojkow pt. *#islam #muzułmanka – analiza sposobów wykorzystania mediów społecznościowych jako głosu niesłyszanych* dotyczy obecności muzułmanów w mediach społecznościowych, które stały się dziś niezwykle ważną częścią stylu życia. W artykule przeanalizowano wykorzystanie jednego z najpopularniejszych mediów społecznościowych, czyli Facebooka i możliwości tworzenia w tej przestrzeni grup skierowanych do polskich muzułmank. Poruszane w tych grupach treści mają wyraźny wpływ na rozumienie religii, akcentowanie własnej tożsamości oraz na cele życiowe członkiń grup skierowanych do muzułmanów. W analizowanych grupach komunikaty publikowane przez muzułmanów i muzułmanki nie mają zabarwienia politycznego, służą jednak przeciwdziałaniu dominującym narracjom i mitom krążącym wokół społeczności muzułmańskiej, zapewniając jednocześnie bezpieczną przestrzeń muzułmankom, aby wspierać się w obliczu uporczywych przejawów niezrozumienia, niechęci, islamofobii i innych form dyskryminacji doświadczanej przez muzułmanów w życiu codziennym.

Kolejny prezentowany artykuł to *Transformacje postaw wobec Arabów w społeczeństwie polskim z perspektywy członków społeczności arabskiej i muzułmańskiej* Konrada Pędziwiatra. Autor poddał analizie transformacje postaw wobec Arabów w Polsce oraz stosunek liderów i przedstawicieli społeczności arabskiej i muzułmańskiej do tej zmiany, wypełniając tym samym lukę w analizach problematyki antymuzułmańskich i antyarabskich uprzedzeń. Jak zauważa autor, powiązanie arabskości i Arabów z obcością, które obecnie wywołuje negatywne emocje społeczne, musi być rozumiane w odniesieniu do współczesnej polityki. Negatywne emocje, których doświadcza część polskiego społeczeństwa, są związane z powielanymi przez media uproszczonymi obrazami islamu i muzułmanów. Arabskość jest postrzegana we współczesnej Polsce przede wszystkim w kategoriach obaw i strachu przed „obcymi”, zwłaszcza w kontekście konfliktu cywilizacyjnego i religijnego. Ostatnie lata to czas nasilającej się niechęci i postaw negatywnych wobec społeczności muzułmańskiej, głównie w stosunku do Arabów.

Niniejszy tom zamyka recenzja książki Konrada Pędziwiatra *Przemiany islamizmów w Egipcie i Tunezji w cieniu Arabskiej Wiosny* napisana przez Dominika Wacha. Autor recenzji pokazuje *Przemiany islamizmów...* w kontekście literatury zarówno powstającej w Polsce, jak i na Zachodzie. W ostatnich latach w zachodnim dyskursie publicznym za kształtowanie obrazu ruchów islamskich odpowiedzialne były głównie mass media. Temat ten podejmowany był jednak niemal wyłącznie przy okazji krwawych zamachów terrorystycznych czy też niepokoju w krajach, gdzie dominującą religią jest islam.

BIBLIOGRAFIA

- Al Azmeh, Aziz. 1993. *Islams and modernities*, London: Verso.
- Blumi, Isa i Mehmet Hacisalihoğlu. 2015. *Introduction to the Special Issue: Islamophobia in Europe*, „Ircica Journal”, 3, 6: 13–28.
- Buhagiar, Luke J., Gordon Sammut, Evrinomy Avdi, Ifigeneia Koutri, Anna Mylona, Alina Pop, Alessia Rochira, Rozlyn Redd i Alfonso Santarpia. 2020. *Islam*, w: Terri Mannarini, Giuseppe Veltri i Sergio Salvatore (ed.), *Media and Social Representations of Otherness. Culture in Policy Making: The Symbolic Universes of Social Action*, Springer: Cham.
- Focas, Effie. 2007. *Introduction*, w: Effie Focas i Aziz Al Azmeh (ed.), *Islam in Europe: Diversity, Identity and Influence*, Cambridge: Cambridge University Press, 1–15.
- Focas, Effie. 2011. *Islam in Europe: The Unexceptional Case*, „Nordic Journal of Religion and Society”, 24, 1: 1–17.
- Hackett, Conrad. 2015. *By 2050, India to have world's largest populations of Hindus and Muslims*, Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/04/21/by-2050-india-to-have-worlds-largest-populations-of-hindus-and-muslims/> [10.03.2020].
- Hackett, Conrad. 2017. *5 facts about the Muslim population in Europe*, Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/11/29/5-facts-about-the-muslim-population-in-europe/> [15.04.2020].
- Helbling, Marc. 2012. *Islamophobia in the west: Measuring and explaining individual attitudes*, London, UK: Routledge.

- Le Vine, Mark. 2003. *'Human nationalisms' versus 'inhuman globalisms': Cultural economies of globalization and the re-imagining of Muslim identities in Europe and the Middle East*, w: Stefano Allievi i Jørgen Nielsen (ed.), *Muslim networks and transnational communities in and across Europe*, Vol. 1, Leiden, Netherlands: Brill, pp. 78–126.
- Lipka, Michael. 2017. *Muslims and Islam: Key findings in the U.S. and around the world*, Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/08/09/muslims-and-islam-key-findings-in-the-u-s-and-around-the-world/> [29.05.2020].
- Masci, David. 2015. *Europe projected to retain its Christian majority, but religious minorities will grow*, Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/04/15/europe-projected-to-retain-its-christian-majority-but-religious-minorities-will-grow/> [25.05.2020].
- Piela, Anna. 2019. *Islamophobia In Poland National Report 2018*, w: Bayrakli Enes i Hafez Farid (ed.), *European Islamophobia Report 2018*, SETA.
- Pintak, Lawrence i Jeremy Ginges. 2008. *The Mission of Arab Journalism: Creating Change in a Time of Turmoil*, "Press/Politics", 13, 3: 193–227.
- Sofos, Spyros A. i Roza Tsagarousianou. 2013. *Islam in Europe. Public Spaces and Civic Networks*, The Palgrave Macmillan.
- Stojkow, Maria. 2019. *Muslim women in the mirror: the stigma of Muslim women in Poland*, „Studia Humanistyczne AGH”, 18, 1: 81–93.
- The Future of the Global Muslim Population. 2011. *Demographic Study*, Pew Research Center, <https://www.pewforum.org/2011/01/27/the-future-of-the-global-muslim-population/> [29.05.2020].
- van der Valk, Ineke. 2012. *Islamophobia in the Netherlands*, Amsterdam: University Press.
- Yıldırım, Leyla. 2015. *The Social Impact of Islamophobia on Muslims in the Netherlands*, Special Issue: *Islamophobia in Europe*, „IRCICA Journal”, III, 6.

SELECTED ASPECTS OF THE WORLD OF THE MUSLIMS AND ISLAM

The relatively significant rise in the number of the Muslims in the modern world, the migration crisis and the activity of various Islamic extremist groups make the Muslims a subject of political debate in many countries, including these where the Muslim diaspora is small. Many issues related to Islam and the Muslims living in both Muslim countries and diasporas around the world are still unknown to the wider public. The issues related to the revival of Islam in places where it has been completely uprooted for some time, the issues of the presence and the rights of various discriminated groups as well as gender discrimination are becoming important topics in the scientific discussion about the world today. The same is true for the media and literature.

Keywords: Islam, Muslim, Muslim diaspora, Muslim media, Muslim literature, Islamophobia, the Kurds

Zgłoszenie artykułu: 10.06.2020

Recenzje: 22.06.2020

Rewizja: 28.06.2020

Akceptacja: 28.06.2020

Publikacja on-line: 30.06.2020